

mi stanicemi a mají tak možnost kontrolovat i takové texty a řeči, které se nepředkládají k censuře preventivní. (...)

Kromě přednášek a proslovů o tématech uměleckých, vědeckých a sportovních, o kterých se předpokládá, že preventivní censure není zde třeba a že tu postačí kontrolní sledování takové přednášky přijímacím přístrojem censurního orgánu. Preventivní censure nejsou podrobovány samozřejmě ani řeči a proslovy, které jsou před mikrofonem improvizovány, jako např. řeči sportovního hlasatele při sportovních reportážích. Preventivní censure nejsou podrobovány texty rozhlasem vysílaných her, scén, sborů, písní a pod., které byly již vydány tiskem a při té příležitosti censurovány. Pokud jde o tiskové zprávy rozšiřované rozhlasem, zprávy ty rediguje a vysílá u nás jednak úřední Československá tisková kancelář, jednak (zprávy divadelní a umělecké, zprávy sportovní a důležité zprávy denní a politické, vyžadující okamžitého rozhlášení) rozhlasová společnost; tyto zprávy nejsou censuře podrobovány vůbec, poněvadž úřední tisková kancelář a rozhlasová společnost pracující v součinnosti se státní správou a za její aktivní účasti takové censure nepotřebují. – Nad tím, aby osoba před mikrofonem mluvící nebo zpívající pronášela jen text schválený rozhlasovou společností, event. i preventivní censurou, bdí hlasatel (speaker) rozhlasové společnosti, který má před sebou a sleduje kopii schváleného textu, jakmile by se účinkující osoba věcně odchýlila od textu schváleného, má speaker povinnosti vysílání ihned přerušit. Každý, kdo v rozhlasu chce účinkovat, musí kromě toho podepsat revers, že bude do mikrofonu mluvit jen to, co bylo rozhlasovou společností (event. v dohodě s úřední censurou) napřed schváleno; kdyby proti tomu jednal, bude vyloučen z každého dalšího účinkování v rozhlasu a kromě toho pozbývá nároku na honorář za přerušené vysílání.

K otázce čís. 3:

Reklama, politická, volební ani náboženská propaganda se u nás nevysílá. Definovat přesně a spolehlivě, co je to politická nebo náboženská propaganda, je velmi obtížné, takřka nemožné a záleží zde toliko na jemné rozpoznávací schopnosti osob, které kontrolují texty nabízené nebo dodávané k rozhlasovému vysílání.

K otázce čís. 4 a 5:

U nás máme toliko zkušenosti s předběžným odezdáváním textů ke kontrole a zkušenosti ty jsou takové, že na tomto osvědčeném systému nehodláme nic měnit; také arcit' není úmyslem jej utužovat. Tento system uvaruje společnost před mnohou kolísí s materiální či ideální sférou zájmů posluchačstva rozhlasu buď ve svém celku, nebo v některé části, kolísí, kterou by nutně vyvolaly nekontrolované projevy nedosti uvážené nebo vysloveně tendenční. Je samozřejmé, že ani při systému napřed kontrolovaných rukopisů nevyhne se rozhlasová společnost někdy nedorozuměním s některou částí svého posluchačstva (na př. máme takové zkušenosti s projevy pro abstinentní hnutí nebo zase s odbornými přednáškami o národohospodářském významu průmyslu lihových nápojů), ale nedorozumění těch je poměrně málo a dají se snadno odstranit.

(Archiv ČRo)

A 4 ÚPRAVA POLICEJNÍHO DOHLEDU NAD PROGRAMY RJ

Zabývala se jí porada v listopadu 1932, která byla uzavřena následujícím protokolem:

Předmětem

jest porada o úpravě dohledu policejního ředitelství nad programy vysílanými společností „Radiojournal“ v Praze.

Přítomní pánové:

dr. Ladislav Šourek, předseda společnosti „Radiojournal“,
dr. Miloš Karaš, šéf odboru slovesného a zpravodajského,
dr. Otakar Matoušek, šéf přednáškového odboru, a
dr. Stanislav Pavlík, vrchní policejní komisař.

Podepsaní zástupci společnosti „Radiojournal“ po úradě s přednostou oddělení I. policejního ředitelství v Praze a po probrání jednotlivých bodů koncesní listiny udělené výnosem ministerstva vnitřní záležitostí ze dne 16. srpna 1932 č. 57683/32-6 shodli se na tomto způsobu předkládání částí vysílaných programů. Dohoda tato byla uskutečněna v důsledku 5. odst. citované koncesní listiny.

Společnost vydává své programy tiskem v časopise „Radio-Journal“ a učinila již opatření, aby jeden výtisk tohoto časopisu mimo výtisky povinné byl dodáván oddělení I. policejního ředitelství. Poněvadž v tomto tištěném programu některé části programu zejména přednášky, které budou přicházeti pro censuru v úvahu, nejsou z důvodů technických uvedeny podrobně, bude společnost povinna oddělení I. policejního ředitelství dodávat zvlášť sdělení o thematicu a osobě přednášejícího tak, aby sdělením tím byl charakterisován směr přednášky. Pokud to „Radiojournalu“ nebude možno současně s předložením celkového programu (dodáváním časopisu), jest Radiojournal zavázán učiniti to dodatečně co nejdříve, nejpозději 48 hodin před jejich vysíláním.

Kromě toho se Radiojournal uvoluje, že sám od sebe i dříve než uveřejní tiskem své programy, bude-li mít pochybnosti o vhodnosti některé části svého programu, vyžádá si od policejního ředitelství v tom směru bližších informací, event. příslušné texty předloží k censuře.

Společnost žádá v zájmu pružnosti své služby informační, vyskytne-li se nepředvídaná příležitost k informativní přednášce o aktuální události, s kterou samozřejmě nebylo při sestavování programu počítáno, aby takovouto přednášku mohla vysílati i když lhůtu 48 hodin nebude možno dodržet. Policejní ředitelství k tomu svoluje s podmínkou, že společnost i v takovém případě ještě před vysíláním si od něho opatří k tomu souhlas krátkou cestou, třeba telefonicky.

Úmluva tato jest považována za prozatímní a bude časem definitivně upravena podle toho, jak se v praxi osvědčí.

Schváleno a podepsáno:

Dr. Pavlík, v. r.
vrchní policejní komisař.

Dr. Šourek, v. r.
předseda Radiojournalu.
(Archiv ČRo)

A 5 ZPRÁVY TISKU O CENZUŘE

Tiskové oddělení čsl. rozhlasu vybíralo z denních listů pro potřebu presidia informace, které se mohly týkat rozhlasových zájmů. Zachovaný konvolut věnuje přednostní zájem otázkám cenzury:

Národní politika 23. ledna 1935

Rakousko

Osnova „o zákazu státu nepřátelských představení“.

Vláda předložila včera státní radě m. j. osnovu zákona „o zákazu státu nepřátelských představení“. Tímto zákonem se zostřuje dosavadní censura filmů, rozhlasu, gramofonových desek a pod. Na nejbližší dobu chystá vláda vydání nových ostřejších předpisů pro tisk a šíření nezákonných letáků a časopisů.

Lidové noviny 15. listopadu 1936

Na obranu kultury a svobody uměleckého projevu

V pátek po představení, tedy až po 23. hodině, naplnilo se hlediště Osvobozeného divadla hustě obecenstvem, jež přišlo vyslechnout projevy Klubu českých a německých umělců a spisovatelů, k nimž zavdaly příčinu poslední nekulturní zjevy československého veřejného života. (...)

V přijaté resoluci za živého souhlasu byly vyhlášeny tyto požadavky klubu: moderní divadelní zákon, demokratisace rozhlasové a divadelní censury, odstranění teroru v umění a přenesení filmové censury z ministerstva obchodu do ministerstva školství. O 2. hodině noční byla teprve schůze ukončena.

Venkov 19. listopadu 1936

Přísná censura anglického rozhlasu

(...) Všem stanicím budou přiděleni vládní komisaři, kteří budou censurovat jednotlivé projevy, čemuž dosud nebylo. Dále bylo na poradách ministerstva zahraničí s představiteli zpravodajské služby ministerstva vnitra jednáno o zamezení propagačních přednášek, jimiž některé státy zaplavují britské posluchače. Budou učiněna příslušná technická opatření, zvláště v britských koloniích, kde cizí rozhlasová propaganda jest s to znesnadňovati udržení pořádku.

Národní politika 1. dubna 1938

Diskotéka zatím nebude.

Jednání výrobců gramofonových desek s navrhovateli zákona o diskotéce.

V těchto dnech konaly se porady výrobců gramofonových desek a zástupců obchodníků s navrhovateli osnovy zákona na zřízení diskotéky. Podobně jako v předchozím jednání, tak také i v této schůzi zaujaly interesované kruhy zamítavé stanovisko k návrhu, aby byla diskotéka zřízena, neboť povinnost odváděti zdarma exempláře každé nové nahrané gramofonové desky, jakož i desek dovážených nebo uložených již ve skladě, nebo matric, vyžádala by si značných finančních nákladů, jímž by se nevyrovnal očekávaný efekt zachování různě interpretovaná hudební díla. Je pravděpodobné, že na podkladě podrobných námitek výrobců bude návrh přepracován a znovu projednáván. jn.

Montagsblatt, 11. dubna 1938

Neue Schallplattenzensur (Nová censura gramodesek)

(...)

Nejozřejavější z návrhu zákona je asi otázka cenzury. Nejde však nikterak o zavedení nového, nýbrž o le-

galizaci a zákonnou úpravu současně existujícího stavu; to znamená, že manipulace s rozhodováním o zákazu má být odňata policejní anonymitě a předána gremiu odpovědných odborníků. Až dosud všechna v úvahu přicházející ministerstva, s výjimkou ministerstva obchodu, předala k návrhu zákona své připomínky.

Ranní noviny 15. října 1938

Censura rozhlasu ve Francii

Dnešní úřední list uveřejňuje vládní dekret, ve kterém se nařizuje, že všechny přednášky a všechna oznámení, jež činí soukromé rozhlasové stanice v Paříži i ostatních městech francouzských (je jich přes 20), musí býti předem podrobeny kontrolní cenzuře. Kontrolní censura rozhlasových zpráv soukromých stanic trvá již přes tři týdny.

Ranní noviny 15. října 1938

Kontrola soukromého rozhlasu ve Francii

Francouzský úřední list uveřejňuje dnes nařízení o kontrole zpravodajské služby rozhlasové. Všechny soukromé rozhlasové stanice musí úzce spolupracovati s oficiální rozhlasovou službou, pokud se týká vysílání informací anebo politických, hospodářských a finančních zpráv. Všechny tyto soukromé stanice musí zasílati denně texty svého zpravodajství státní rozhlasové službě.

(Archiv ČRo)

A 6 CENZOR RADIOJOURNALU JIŘÍ FOŘT

Cenzura se zřejmě až dosud opírala o osobní pověření jednotlivých pracovníků či vedoucích pracovníků. Možná ji prováděl i Jiří Fořt ve své dosavadní funkci tajemníka přednáškového oddělení. Od začátku roku 1938 vznikla funkce cenzora a cenzurní oddělení: v organizaci Rj bylo zařazeno jako součást Ústředního ředitelství Rj (podle rekonstrukce stavu z r. 1938, srv. Běhal, Předválečná organizace rozhlasu. Strojopis 1991). Cenzurního referenta Fořta se týkají postupně čtyři dokumenty:

Záznam:

Věc: Censura.

Pan předseda zařídil dnes za účasti Dr. Matouška, správce Šimáčka, tajemníka Fořta, Dr. Štěpánka a ref. Knittla toto:

Za censuru odpovídá presidiu tajemník Fořt. Cenzurní oddělení tvoří taj. Fořt a Dr. Štěpánek, při čemž oba budou seděti ve společné kanceláři. Do cenzurního oddělení musí přijíti každý text i písňový, i ze zábavného programu, i z krátkovlnného vysílání i z odboček.

Výjimku z toho činí program dramatický, za který ručí šéfredaktor Hurt; jen v pochybných případech je povinen se poraditi s taj. Fořtem.

Censuru textů maďarských, karpatoruských a polských bude prováděti red. Donner, který podléhá taj. Fořtovi.

V Praze dne 22. ledna 1938.

P/Dr. M/H.

V Praze dne 24. ledna 1938.

Pro jednatelský sbor:

Navrhují, aby pan Jíří Fořt, který má doposud z dřívější své činnosti titul „tajemníka přednáškového oddělení“ byl jmenován referentem cenzurního oddělení s právem užívati titulu „cenzurní referent“.

Pan Fořt podléhá přímo presidiu, je samostatným činilem, takže titul referenta je plně odůvodněn.

Schůze dne 24/38

Jednatelský sbor

Vzato na vědomí a schváleno

Dr. Šourek (?)

P/St.25./I. 1938.

3548

Pan Jiří Fořt.

Praha.

Jednatelský sbor Vás jmenoval referentem censurního oddělení R. J.

Do Vaší kompetence patří prováděti censuru všech textů vysílaných kteroukoli stanicí československou. Výjimku z toho činí program dramatický, za který ručí šéfredaktor Hurt; v pochybných případech je povinen se s Vámi poraditi.

Censuru textů maďarských, karpatoruských a polských bude prováděti Pavel Donner, který v této své činnosti Vám podléhá.

Ve své činnosti jste bezprostředně odpověden presidiu, resp. úřadujícímu předsedovi a správním orgánům.

Jste oprávněn užívatí též zkráceného titulu: censurní referent.

Oznamujeme Vám toho rozhodnutí, vyhrazující si případné změny v budoucnosti.

Příjem dopisu nám potvrďte na připojené kopii.

šifra Dr. Remeš

podpis J. Fořt

1 příloha

15119

Titl.

Jiří Fořt,

Praha.

Práv./DrRe/H.

9. září 1940.

Odvolávající se na Vaši pracovní smlouvu, jmenujeme Vás

šéfem censurního oddělení.

Vaším úkolem je prováděti odpovědně censuru všech textů v rozhlasových pořadech obstarávaných naší společností. Při tom jste povinen dbáti pokynů intendantových.

Dopis ze dne 25. ledna 1938 č. 3548 se ruší.

Tato ustanovení se stávají součástí Vaší pracovní smlouvy a správě podniku je vyhrazeno kdykoli je změnit, doplnit nebo odvolat.

Žádáme, abyste příjem tohoto listu potvrdil na připojené kopii.

1 příloha

šifra dr. Remeš

podpis J. Fořt

(Archiv ČRo)

A 7 POKYNY PRO TISK 1939

Výběr charakteristických formulací z „pokynů pro tiskovou přehlídku“, které vydal 3. července 1939 tiskový odbor presidia ministerské rady:

Není dovoleno kritizovati tiskovou dozorčí službu a censuru. Nebudtež propouštěny zprávy atd., jimiž vůbec jest upozorňováno na to, že se provádí předběžná přehlídka tisku.

(...)

Z poměru Protektorátu k Říši jako ochránitelce vyplývá, aby o zřízeních a osobnostech Říše psal tisk s náležitým ohledem na tuto skutečnost, a aby věnoval kladný zájem všemu, co se týká Říše. Musí býti potlačeno vše, co by uvádělo v nevážnost Říši a její orgány aneb prozrazovalo stanovisko nepřátelské ať v jakékoli formě. Psaní tisku musí býti vždy v souladu s poměrem k Říši, jak jej vyznačil státní president a provádí vláda Protektorátu, musí směřovati k prohloubení důvěry.

(...)

Zprávy o úmyslech nebo počinech Vůdce Adolfa Hitlera, říšské vlády nebo říšského vedení NSDAP, ať už v ohledu politickém, kulturním, obecném nebo jiném, jsou přípustné jen tehdy, pocházejí-li od německé zpravodajské kanceláře DNB nebo od korespondence nacionálně socialistické strany NSK. O počinech, cestách a projevech Říšského protektora lze propustit jen zprávy úřední.

(...)

Potlačiti jest všechny zprávy, úvahy atd., které by mohly poškozovati vážnost Říše navenek nebo uvnitř anebo by stavěly do nepříznivého světla charakter Protektorátu nebo projevovaly by přání po změně nynějšího poměru mezi Říší a Protektorátem, po případě mezi německým a českým národem, ať už přímo nebo nepřímo.

(Archiv ČRo)

A 8 REZERVNÍ POŘADY PRO VYSÍLÁNÍ 1939

Z příkazu programového ústředí 6. listopadu 1939, podepsaného dr. Prokopem a distribuovaného dle rozdělovníku:

Na návrh programového ústředí byla v dohodě s jednotlivými pány referenty připravena pro případy mimořádných změn (censura atd.) tak zvaná rezervní čísla z jednotlivých programových skupin (kromě hudebního odboru, kde možnost rezervy zaručuje vždy gramofonový archiv, pásy atd.).

Texty jednotlivých přednášek řádně cenzurované budou uloženy ve zvláštním fasciklu u inspektora s určením, aby v případě nutnosti byly zařazeny, a to tak, že náhradu musí tvořiti – pokud je to možno – vždy stejnorodý materiál. Všechny texty jsou dle předpisu trojmo: pro autora (speakera), pro inspektora a pro německou poslechovou kontrolu.

Za autora čte přednášku službu konající programový referent. Má-li býti zařazena v době úřední, rozhodne o speakerovi příslušný referent odboru.

Náhradní číhry jsou již natočeny na pás. Texty (cenzurované) uloží programový provoz k pásům. Stejně bude věc zařazena u přednášky dělnického rozhlasu a u dvou reportáží, které budou v nejbližší době natočeny.

(Archiv ČRo)

A 9 ORGANIZACE A PRAXE ROZHLASOVÉ CENZURY

Z nedatovaného „Statutu censurního oddělení“, vydaného intendantem dr. Karešem:

Censurní oddělení má při intendanci Českého rozhlasu dvě složky:

I. censuru mluveného slova

II. censuru hudební.

Ad I./ Censuru mluveného slova řídí šéf oddělení J. Fořt, s nímž spolupracuje v censuře politické redaktor V. Linhart a v censuře programu uměleckého ref. dr. V. Štěpánek.

Ad II./ Censuru hudební řídí vedoucí ref. dr. L. Vachulka, s nímž spolupracuje ref. A. Provazník.

Obě tyto censurní složky pracují podle pokynů intendantových a ve společném dorozumění tam, kde se jejich působnost stýká (censura hudebních textů – písňový materiál).

Aby odpovědná práce censurního referátu byla usnadněna, jsou programové odbory povinny věnovati nejbedlivější péči výběru svých pořadů a pověřiti případně touto péčí důvěrníky, kteří budou jednak dbát o to, aby censurní zásady byly uplatňovány již při výběru programu a jednak budou v pravidelném styku úředním s censurním oddělením a jeho referenty. (...)

Intendant

podpis Dr. Kareš

(Archiv ČRo)

Ze „Zásad censurní praxe“, vydaných dr. Prokopem za programové ústředí dne 9. prosince 1939:

Zásady censurní praxe.

(...) Nutno uvážit, že věci rázu politického, sociálního, národohospodářského a pod. podléhají kromě rozhlasové censury německé také německé censuře tiskové. Ty je záhodno předložit raději dříve. U větších programových celků, které si vyžadují delšího studování a zkoušení (činohry, oratoria, opery, operety, rozměrnější pásma a pod.), dá direktivu český censor, který sám – nikoli tedy odbor – se dotáže u německé censury o stanovisko. (...)

Bez ohledu na tyto zásady je nutno vyhověti v každém případě žádosti německé rozhlasové censury o zařazení různých aktualit (vločky, zpravodajství a pod.). Příslušné censurní záruky opatřuje si toto oddělení samo. (...)

Kontrola při vysílání

1. Všechny censurované texty převezme z censury šéf programového provozu a odevzdá je inspektorovi. U toho musí se bezvýjimečně hlásiti každý přednášející nebo jeho zástupce, režisér, recitátor příp. dirigent, pokud v jeho pořadu jsou slovní vločky nebo vokální skladby.
2. Inspektor projde s nimi příslušné texty, upozorní na všechny úpravy a škrty a předá jim 1 censurovaný exemplář. Dle něho musí se dotýční přesně řídit. Druhý exemplář obdrží hlasatel.
3. Poslechovou kontrolu provádí hlasatel. Musí přesně sledovati, zda přednášející (herec, zpěvák, konferencier atd.) se drží schváleného textu. Dojde-li k zásadní odchylce od censurovaného textu, je povinen vysílání vypnouti. Nebyl-li hlasatel včas předložen text vysílání, nesmí vysílání vůbec připustit. Týká se to i textů dodávaných německou rozhlasovou censurou, zvlášť kde nečte sám autor. (...)

Programové ústředí, 9. prosince 1939

Dr. Prokop v. r.

(Archiv ČRo)

A 10 DOKTOR KAREŠ CHCE VYCOUVAT Z POLITICKÉHO DOZORU

Šéf slovesného odboru a programový intendant Českého rozhlasu pocituje ve své funkci nedostatečnou autoritu u zaměstnanců rozhlasu, a proto žádá o uvolnění z úkolů politického dozoru dopisem, adresovaným dr. Šourkovi dne 11. srpna 1939. Odvolává se na stanoviska rady Schmoranze z TO, tj. tiskového odboru vlády, a dr. Suchého, funkcionáře Národního souručenství. NS byla jediná povolená politická strana s téměř stoprocentní účastí „oprávněných osob“, totiž plnoletých mužů. Strana se od obrany národních zájmů postupně přesouvala k programové kolaboraci s okupanty. Oldřich Suchý byl původně agrární poslanec, od března 1939 jmenovaným členem výboru NS, v září 1939 zatčen gestapem a vězněn do konce války.

„Podal jsem Dr. Suchému podrobný výklad o tom, jakou taktiku považuji v rozhlase za správnou, a Dr. Suchý ji schválil do posledního písmene. Včera dopoledne mi telefonoval, že o věci referoval panu ministerskému předsedovi, který rovněž úplně souhlasí. Do této situace padl text nové hudební relace. Když jsem Vás telefonicky nezastihl, dal jsem si ověřit svůj úsudek v T. O. Tento úřední posudek byl negativnější než můj. Domníval jsem se, že jen některá místa textu jsou závadná, kdežto úřední posudek zamítl relaci celou. Ačkoli jsem si posudek T. O. vyžádal neoficiálně, cítím se přece výrokem pana rady Schmoranze vázán a nemohu přes něj přejíti k dennímu pořádku. Vy ovšem, pane předsedo, jím vázán nejste a můžete rozhodnout o vysílání relace s příslušnými textovými úpravami. (...)

Má funkce je vůbec velmi neujasněná, bez patřičné pravomoci. Z tohoto stavu mohou lehce vzejíti i další rozpory v názorech mezi mnou a mými spolupracovníky, aniž bych mohl autoritativně rozhodovat. Že za takové situace nemohu zodpovědně a do všech důsledků uplatňovati v našich pořadech intence vládní politiky, je zřejmé a zkušeností již prokázáno. Mlčel jsem, dokud jsem měl alespoň Vaši důvěru. Jestliže však nyní nemám ani té, prosím, pane předsedo, abyste byl tak laskav a prostil mne ihned veškeré agendy politické, dozoru na cenzuru a dozoru na zpravodajství krátkých vln. (...)

Adresát dr. Šourek si na okraj dopisu tužkou zapsal poznámky, které zřejmě byly konceptem ústní odpovědi Karešovi:

„Žádal jsem všechny pány o spolupráci – a priori proti OČ.

Bylo dost času zeptat se mne –

Intendance neznamená jednat podle sběru příkazů – znamená jednat podle pevně vyhraněného přesvědčení na podkladě informací, získaných pro vlastní orientaci a pak upravit nebo uložit úpravu relace podle pokynů –

Rozhlas máme my – je to jiná povaha než tisk –

A musí se udělat, aby český člověk poslouchal správně – proto je děláme, aby měly účinek, ale správný, ne bouření lidí, ale posila, víra a naděje, že své věci dovedeme tak uspořádat, abychom byli svými pány doma a přece vyrovnali se s realitou poměrů“

Dr. Šourek v bezprostředním politickém ohrožení požádal o uvolnění ze své vedoucí funkce na podzim 1939, Kareš vytrval až do března 1942.

(Archiv ČRo)

B Vnitropodnikové pokyny a příkazy

B 1 VNITŘNÍ CENZURA RADIOJOURNALU

Podle pracovní smlouvy z r. 1926 Vladimíra Šimáčka ve funkci režiséra brněnské odbočky mu

„přináleží iniciativní tvorba literárního programu rozhlasového z recitací, činoher, rozhl. her, interview, reportáží atd., a to v programu hlavním i relacích, určených pro ženy, mládež, děti atd. Veškerý takto vymezený program cenzuruje dle směrnic, vydaných odbočce.“
(Srv. B 4, C 6) (Archiv ČRo)

„V červnu 1925 vystupují v rozhlasu po prvé kabaretní komikové: malíř Čejka z Červené sedmy, Vlasta Burian a Karel Hruška“, konstatuje A. J. Patzaková (Prvních deset let československého rozhlasu). O něco dále v textu se k tématu vrací v souvislosti s pokusy o rozhlasový literární kabaret: „poněvadž i obsahově měl literární kabaret – politická satira byla vyloučena – velmi omezenou působnost, přenechává literární šéf úkol kabaretních pořadů raději profesionálním komikům Karlovi Hruškovi, Vlastovi Burianovi, kteří jako oblíbení a nezávislí herci byli v tomto ohledu daleko volnější.“

Cenzurnímu dohledu podléhala i repertoárová čísla hostů:

Radiojournal
Československé zpravodajství
radiotelefonické.

Společnost s r. o.
Praha XII., Fochova 62.
H

P. T.

pan Karel Hruška, člen opery Národního divadla
v Karlíně, Žižkova č. 4 b.

Dovolujeme si Vás zvát k účinkování v rozhlasu dne
17. dubna 1928 o 20 hod. v našem velkém – malém studiu
v Národním domě na Kr. Vinohradech, za těchto podmínek:

- 1) Dostavíte se k účinkování půl hodiny před uvedenou dobou do čekárny.
- 2) Přednesete tyto skladby:
2 čísla chansonů.
Texty ve 2 opisech dejte k cenzuře nejdéle v pondělí 16/IV.
- 3) Přinesete si úplný notový materiál (pro zpěvní čísla dvojmo).
(...)
- 5) Po dobu účinkování podrobíte se domácímu řádu Radiojournalu.
(...)

V Praze, dne 11. dubna 1928

(Ze smlouvy v Archivu ČRo)

(Srv. E 1)

B 2 MEZE AUTORSKÉ KRITICKÉ ČINNOSTI

Mirko Očadlík se dostal s vedením rozhlasu do sporu o publikace svého kritického názoru. Vedení si nepřálo, aby se osobní názor Očadlíkův jako zaměstnance dostával do rozporu s ekonomickými zájmy RJ, zejména s kontakty na některé firmy (které mu půjčovaly desky).

Panu Očadlíkovi.

Z usnesení Výkonného výboru a Jednatelského sboru Radiojournalu oznamuje Vám Ředitelství Radiojournalu toto:

Bylo nám s několika stran poukazováno na Vaše referáty o gramofonových deskách, které uveřejňujete v časopisech, zejména v Radioamatéru a Klíči, a v nichž, jako na př. v Radioamatéru, kritizujete často velmi ostrým způsobem některé skladatele.

Poněvadž výrobci gramofonových desek i obchodníci poukazují na to, že materiál k této kritické činnosti sbíráte z gramofonových desek, poskytovaných Radiojournalu na základě vzájemné smlouvy, vznikají z toho Radiojournalu nepřijemnosti. Z toho důvodu usnesl se Výkonný výbor i Jednatelský sbor Radiojournalu, že nadále nesmíte uveřejňovati v časopisech kritiky z tohoto oboru své úřední činnosti, leda se svolením Ředitelství Radiojournalu.

V Praze dne 17. XII. 1931.

šifra: Šourek

Vůči rozhodnutí a sdělení dopisu ze 17. 12. 1931 se Očadlík hájil tím, že

- pracuje často či převážně s deskami, které Rj vůbec ve svém archivu nemá,
- má desky z vlastních zdrojů nebo od ochotně mu je zapůjčujících sběratelů,
- po neshodě s redakcí Radioamatéra již od spolupráce s tímto časopisem odstoupil.

Panu Očadlíkovi.

Na základě usnesení Výkonného výboru ze dne 18. t. m. oznamujeme Vám, že Jednatelský sbor trvá na svém rozhodnutí ze dne 14. XII., jež jsme Vám oznámili dopisem ze dne 16. XII. ohledně Vašeho psaní kritik o gramofonových deskách.

Naproti tomu nenamítá Jednatelský sbor nic proti uveřejňování Vašich soupisů diskografických, nýbrž naopak vítá prohloubení Vaší činnosti v tomto směru. Můžete se však vystříhati kritiky, která by mohla způsobiti Radiojournalu potíže.

Hudební oddělení.

Dne 21. XII. 1931.

Striktním pravidlům zaměstnanecké kázně vzhledem ke svévoli libovolné námitky zvenčí nebylo snadné vyhovět a Očadlík se jako odborný kritik dostával do dalších problémů.

S/Dr.Š./St.

Schůze dne 30/11/33

25./XI. 1933. Výkonný výbor

Schváleno

Poznámka: podpis Dr. Šourek

Pan

Mirko Očadlík,

Praha.

Již několikrát byl jste upozorněn a bylo Vám důtklivě vytčeno, že nezachováváte platných předpisů pro zaměstnance Radiojournalu, pokud jde o písemné příspěvky do různých časopisů.

Přes všechna upozornění nedovedl jste se však dosud přizpůsobiti našim vnitřním služebním předpisům a proto usnesl se jednatelský sbor udělit Vám znovu, a to naposledy ostrou důtku.

Dále ukládá Vám jednatelský sbor za povinnosti, že smíte napříště uveřejňovati jakékoliv články v „Klíči“ nebo v jiných časopisech jedině s předběžným souhlasem ředitelství naší společnosti.

Upozorňujeme Vás, že nepodrobíte-li se tomuto přání jednatelského sboru, budeme nuceni vyvoditi vážnější důsledky.

(Tři dopisy z Archivu ČRo)

B 3 ZÁBAVNÝ PROGRAM

Vedení Rj rozhodlo o vzniku oddělení pro zábavný program v říjnu 1935. Z pravidel pro funkci tohoto oddělení:

1) *Nové oddělení povede pan Očadlík, který bude s tímto novým oddělením podřízen hudebnímu odboru a jeho šéfovi.*

(...)

6) *Censura mluveného slova v programech nového oddělení podléhá odboru slovesnému.*

(...)

11) *Pan Očadlík, který je až na další pověřen jako referent vedením nového oddělení, bude vystupovati v těchto pořadech ať jako autor nebo pořadatel anonymně a zásadně se sám nezúčastní ani jako hlasatel, konferencier, zpěvák, recitátor, instrumentalista. Úchylky od této zásady musí býti alespoň pro počátek schvalovány ředitelstvím, později šéfem hudebního odboru.*

(...)

13) *Pan Očadlík se zavazuje, že nebude pěstovati sloh určitého směru, nýbrž bude pamatovati na různý vkus posluchačů rozhlasu a bude respektovati všechny umělecky hodnotné směry*

šifra: Šourek (?)

Oddělení bylo zřízeno na tříměsíční zkušební dobu. Očadlík se vedení vzdal po osmi měsících, pro trvalé překážky ve schopnostech a ochotě externích spolupracovníků, v ekonomickém ohodnocení nově získaných externistů a konečně v cenzurních zásadách. Z Očadlíkovy zprávy pro vedení Rj ze dne 27. července 1936:

Spolupracovníky zábavného programu do 1. listopadu 1935 byli především R. Jurist, R. Waltner, J. Voldán, O. Laml a Z. Knittl. Proti Juristovi a Lamlovi bylo usnesení jednatelského sboru, že buď nesmí být vůbec zařazováni, nebo jejich zařazení se smí stát jen po nejpečlivější cenzuře a zkouškách. Voldán odpadl, když byla vydána směrnice, že musí být restringován program melancholický a uplakaný. Waltner pak byl odmítnut pro malou kvalitu svých prací, zejména pro naprosto nedostatečný smysl pro vkus. Zůstal Knittl a jeho práce byly značně omezeny zejména revisí a neustále kontrolovány. Knittl však byl jediný, kdo předepsaný úkol skutečně vykonal včas a v pořádku a který se řídil směrnicemi, jaké byly pro určitý program vydány.

(...)

J. Mašek přinesl znamenité a rozhlasově dokonalé věci politického rázu, které naše censura nepropustila. Prohlásil potom, že copaté věci dělat nebude a vícekrát nepřišel.

(Archiv ČRo, plné znění zprávy in: Svět rozhlasu 11/2004)

B 4 S OKAMŽITOU PLATNOSTÍ

Presidiální sekretariát
Přednáškovému odboru:
Věc: Ranní kalendář.

Zařídte s okamžitou platností cenzuru materiálu, který připravuje Ing. Paleček pro denní vysílání „ranního kalendáře“. Cenzuru necht provede až na další ustanovení pan Růt.

(...)

V Praze, dne 15. července 1936

S/DrM/Ko

šifry Šourek a Morávek

Text budí dojem naléhavosti, ale jmenování Růta nevypadá nikterak nebezpečně.

B 5 CENZURA FILMOVÁ A ROZHLASOVÁ

Lubomír Linhart si stěžoval (v Magazínu DP 1936–37) na to, že je filmová censura nepřiměřeně přísná. Kdyby divadelní a literární censura byla obdobná „pak sta knih a divadelních her – a právě těch nejnepohodnějších – by buď vůbec nemohly být vydány či hrány, anebo by se dostaly na veřejnost s velkými cenzurními škrti.“ Na zarputilost filmové cenzury narazil i rozhlas.

34850

Titl.

Ministerstvo vnitra,

PRAHA-HRAD, Jiřská ul. 2.

P/DrM/Ko

3. prosince 1938.

Věc: Censura filmová.

Dne 27. listopadu t. r. vysílali jsme s gramofonové desky valčík Jára Beneše z filmu „Dobrý voják Švejk“ beze zpěvu. Dostalo se nám výtky, že vysíláme hudbu ze zakázaného filmu, a že tedy nerespektujeme úřední cenzuru.

Jsmo zásadně toho názoru, že byl-li censurován podobný film, stalo se tak jistě pro závady textové a nikoli pro hudbu, takže máme jistě plné právo vysílati vhodné hudební ukázky, jsou-li bez textového doprovodu.

Je-li tomu ovšem naopak, prosíme, aby nám byl sdělen seznam zakázaných filmů a seznam desek s hudbou z těchto filmů, neboť jinak nemůžeme vědět, které filmy a která filmová hudba je censurou zakázána.

(...)

podpis: Morávek (?)

B 6 ÚČINKOVÁNÍ PŘED MIKROFONEM

Z „Pravidel pro účinkování v rozhlasu“:

Přednáška nesmí býti zbarvena stranickými věcmi politickými, náboženskými nebo polemickou. Není také dovoleno uváděti jméno firmy nebo výrobku způsobem, který by působil jako reklama.

Je dovoleno přednésti pouze text, který byl schválen pro vysílání rozhlasem. Text přednášky může býti z důvodů zásadních referenty Radiojournalu upraven. Radiojournal má právo přerušiti vysílání, uplyne-li lhůta určená pro přednes (třeba nebyl dokončen) a dále i tehdy, jestliže se účinkující uchýlí od schváleného textu nebo pořadu.

(Pravidla byla vydána v předválečném Radiojournalu; bez upřesnění data. Cit. dle přílohy diplomové práce Petra Podlešáka „Československá rozhlasová propagace v letech 1923–1945“)

Z „Několika zkušeností dobrých přednášečů“:

4. Číst lze jen ten text, jež vám odevzdal inspektor. Je naprosto vyloučeno, cokoliv si přidávat. Můžete ovšem číst ze svého exempláře, v němž jste si doma poznamenal přednesová znamení: musíte jej však uvést v soulad s výtiskem, jež vám odevzdal inspektor. Kdybyste snad před přednáškou zjistil, že je třeba v rukopise přece jen nějaké drobnosti opravit, hlase to před přednáškou inspektorovi.

(Zkušenosti byly zařazeny do sborníku přednášek Odborník mluví v rozhlase, zpracovaného odborníky Radiojournalu, vydaného ve II. vyd.: Praha, Orbis 1944 /I. vyd. 1943/)

B 7 POSLEDNÍ SMĚRNICE

Dle posledních směrnic censurních jsou napříště vyloučeni z programu všichni autoři francouzští a angličtí kromě t. zv. autorů klasických. Týká se to také hudby, kde ovšem při vymezení tohoto pojmu bude se třeba ve sporných případech dohovoreti jednotlivě.

Pro literární tvorbu připomínáme, že z moderní anglické literatury jsou dobře přípustní ještě Shaw a Wilde.

Zvlášť důrazně byla žádána revize programu po této stránce u programů rozhlasu školského.

Autora amerického bude možno použít, ovšem s podmínkou, že se bude hlásiti výslovně jako na př. „dramatik americký“.

Programové ústředí, 30. září 1939.

Dr. Prokop v. r.

B 8 DISCIPLINÁRNÍ ŘÍZENÍ

Další spor vedení Rj s Mirko Očadlíkem. Začátek zapsaného protokolu:

V Praze dne 30./X. 1940

Disciplinární řízení s M. Očadlíkem.

Přítomni: Dr. Šourek, Dr. Kares, prof. Jirák, O. Jeremiáš, Dr. Remeš, M. Očadlík.

V 11.-- hod. zahajuje Dr. Šourek jednání a oznamuje panu Očadlíkovi, že správa podniku se rozhodla zavést proti němu disciplinární řízení pro článek v Brázdě „Česká Filharmonie má konkurenta“. Spatřuje v tom nebdání toho, co je ve služebních smlouvách, t.j. aby se zdrželi kritiky podniku a všech podniků, s nimiž je společnost ve styku a konečně prozrazování věcí, o kterých se dověděl ve své úřední činnosti. Dříve, než dá slovo Dr. Remešovi, konstatuje, že je mu trapně, že se musí dnes znovu zabývat otázkou psaní Očadlíkova, poněvadž předpokládal, že po případech, které byly roku 1933, kdy také správa podniku musila zakročiti, Očadlík přestane a že snad jeho elán bude mírněn rozumem. Lituje, že dnes dochází k disciplinárnímu řízení, ale jistě každý uzná, že u nás musí být pořádek. Dříve musíme mít pořádek doma a musíme být ukázněni. Co se děje mimo nás a nás se přímo netýká, do toho dnes nemůžeme mluvit.

(Srv. D 6)

C Vzpomínky a rekapitulace

C 1 MONOPOL ČTK

Hned na počátku svého působení „dopustil se“ Radiojournal, československé zpravodajství radiotelefonické, kvalitní zpravodajské práce, čímž se, bohužel, dis-

kvalifikoval úředně. Vzpomínal na to Miloš Čtrnáctý v zápiscích „Jak jsme začínali“.

Aby své bursovní zpravodajství co nejvíce zdokonalil, vyžádal si Radiojournal koncesi na přijímací radiotelegrafní stanici od ministerstva pošt a telegrafů. Ministerstvo koncesi udělilo a pověřilo přijímáním zpráv býv. radiotelegrafistu Velíka. Podmínky koncese byly dosti přísné: tak např. nesměly být šířeny event. zaslechnuté zprávy politické, vojenské atd. Nám však šlo hlavně o zprávy bursovní, pro jejichž dešifrování opatřil klíč ředitel inž. Svoboda. Zachycovaly se radiotelegrafické zprávy hlavně z Ameriky severní a jižní (Anapolis, New Brunswick, Long Island, New Orleans atd.) na vypůjčený přijímač SFR (superhet s rámovou antenou). Vše se dařilo. Až jednou...

Velík obdržel od svého přítele inž. Vodsedálka telegram, datovaný v Saint Assise (Radiocentrum Francie), že jednoho dne v listopadu bude stanice Saint Assise vysílat poselství presidenta Milleranda k československému lidu (při příležitosti návštěvy presidenta Masaryka ve Francii). To byla konečně příležitost blýsknout se pohotovým zpravodajstvím. Správa Radiojournalu nechtěla si ji dát ujít a rozhodla se 'risknout' i porušení koncesních podmínek. Zavolal se redaktor, ovládající plyně jazyk francouzský, naladil se přijímač a Velík proměňoval Morseovy značky v písmena; zachytil francouzské znění poselství, které vedle sedící redaktor překládal a za krátko zvěstoval je hlasatel Adolf Dobrovolný rozhlasem ze Kbel. Byla to senzace, ale nezůstala bez neblahých následků. Opatřili jsme si 'sólokapa' sami, bez Československé tiskové kanceláře a za porušení předpisu. Ale páni byrokraté neměli pochopení pro pokrokové snahy Radiojournalu a vznikly velké nepřijemnosti (jež div neskončily obžalováním telegrafisty), jak s monopolní zpravodajskou kanceláří ČTK, tak i s příslušným ministerstvem. Ptáte se, jak to skončilo? Inu, ovšemže odnětím koncese pro příjem radiotelegrafních zpráv...

(Podle opisu Jana Velíka v korespondenci s redakcí Zlatého fondu 1970)

C 2 UMĚLÁ PORUCHA A F. X. ŠALDA

Kromě ojedinělého vystoupení v cizojazyčném cyklu přednášek pro zahraničí v r. 1928 vystoupil Šalda, získán Otakarem Matouškem, v rozhlase čtyřikrát v roce 1933. Čtvrté vystoupení bylo v listopadu:

Umělá porucha v pražském rozhlase.

(...) Neslíbil jsem tedy 18. listopadu tu přednášku o padesátiletí Národního divadla s nijakou zvláštní radostí nebo ochotou. Ale 18. listopadu přišla asi o třetí hodině slečna z Rozhlasu, povědět mi, že Národní divadlo nezaručuje Radiu tu patnáctiminutovou pauzu, abych tedy přišel již dříve a přednesl svou přednášku na gramofonovou desku, a z té prý se to bude později reprodukovat do rozhlasu. Netušil jsem, že je v tom čertovo kopýtko; že se rozhlas lekl v poslední chvíli mé přednášky, bál se přímo a otevřeně říci mi, že chce cenzorovat její text, a zaskočil mě neloyalně tímto způsobem. Přijel jsem do rozhlasu a přečetl jsem do gramofonové desky svou přednášku, mimochodem řečeno, zcela krotkou, ale ovšem kritickou – řekl jsem tam značně zkráceně asi to, co podávám v dnešním článku o divadelní kultuře Národního divadla. Ale když přišlo k reprodukci z gramofonové desky, vyškrali tam v Radiu

věty, které se jim zdály závadnými, spřeházeli text, řádili v mé přednášce zcela neslušně. Povšimli si toho posluchači, kteří mne na to upozornili.

(Šaldův zápisník VI, č. 3–4,
prosinec 1933)

V záznamu řeči se asi neškrabalo, ale deska byla patrně s vynechávkami přetočena na jinou desku. Po této čtvrté přednášce se Šalda pro rozhlas odmlčel s jedinou výjimkou: tou byl Šaldův projev na jubilejním máchovském večeru, který byl přenášán přímým přenosem.

C 3 NESNÁZE PŘEDNÁŠKOVÉHO ODBORU

V Radiojournalu, kde zpravodajství připravovala ČTK a komentář neexistoval, mohly být přirozeně přednášky nejbližší aktualitě. Otakar Matoušek o to také usiloval...

Čas běžel a zostřovaly se útoky na republiku. Nemohly nezasahovat také do vzdělávacího programu. Nebál jsem se, ale počítal jsem s tím, že vzdálen politice přejdu na fakultu. Odvažoval jsem se formovat i v přednáškách cykly, které chránily demokracii, třeba jsem dost překračoval kompetenci svého oboru. Začali jsme cyklem aktuálních diskusí. „Svět v přerodu“ – bez běžné cenzury, ale s postížením předem, třetina témat byla zastavena vůbec. To bylo roku 1934, v době nastolení otevřené hitlerovské diktatury. (...)

Uvažoval jsem o cyklu „Kam jdeš, Československo?“ ...cyklus byl důvěrně zaražen od samého počátku.

(Otakar Matoušek, vzpomínka na Karla Čapka a rozhlas, Lidová demokracie 1975, č. 52)

Ten Svět v přerodu, to byl boj – poprvé! – o svobodu slova, poprvé o svobodu slova tenkrát, poněvadž všechny přednášky procházely cenzurou. Tak já jsem si vymyslel, že uděláme cyklus „Svět v přerodu“, což bylo tenkrát dosti jaksi odvážné téma. A stenografovalo se to, natáčelo se to na desky.

(Otakar Matoušek v pořadu Míly Semrádové Znovu podepsání, 1968)

Matoušek vydával texty odvysílaných přednášek v řadě brožur „přednášky československého rozhlasu“. Na rubové straně obálky tam otiskl dopředu tituly plánované, které ještě zdaleka nebyly schváleny.

V tom vydání – to si nikdo nevšimne – na druhý straně je napsáno, v tom úvodu: „Neuskutečnil-li se tyto přednášky,“ (to znamená ty nejaktuálnější, ty mně byly zakázány, to jsem nesměl naplnit říct; a teď je tam napsáno výslovně:) „zůstává otázkou dalšího vývoje rozhlasu.“ Dneska je to nic, ale tenkrát to byla bouřka.

(Otakar Matoušek,
Znovu podepsání)

Navzdory nesnázím bral prof. Matoušek svoji funkci šéfa vzdělávacího odboru Rj velmi vážně.

Zemřel Masaryk... Rok potom nám nedovolili mluvit o Masarykovi. A tady v rozhlasu to udělali tak: já jsem měl vyjednánou vzpomínku, načež asi hodinu před tím najednou přišlo jenom telefonické sdělení, že to odpadá. Tak já jsem se sebral a úplně naostro jsem šel před mikrofon. A promluvil jsem tedy. Řekl jsem pár slov, ale promluvil jsem. Přišly tak krásné

dopisy! To byla jedna z nejhezčích vzpomínek, co mám vůbec.

(Otakar Matoušek,
Znovu podepsání)

C 4 APOLITIČNOST RADIOJOURNALU

I diskuse před mikrofonem měly problémy:

Je samozřejmé, že k 'výměně názorů' mohlo dojít jen mezi lidmi přibližně stejných zásadních názorů a že nikdy nemohl vystoupit člověk jakkoliv vzdělaný a odborně fundovaný, který byl jen vzdáleně podezřelý ze sympatií k politice KSČ a z přátelství s levě orientovanými kulturními pracovníky. Národní demokraté neváhali označit za bolševiky i F. X. Šaldu a Františka Langra.

(Vladimír Kovářík, Proměny rozhlasové publicistiky I, 1982)

(Pozn.: Označení F. X. Šaldy za komunistu, jak vysvětlil Miloš Pehorský v doslovu k Hovorům, mělo svůj počátek v omylu T. G. M. a přes Čapka se přeneslo do tisku.)

Trend 'odstřelovat' významné mluvčí jako levicové ovšem pokračoval. Přesto se dařilo osobnosti nepochybných hodnot a kvalifikace dostat k mikrofonu: Majerová mluvila v přednáškách pro ženy, Vančura diskutoval o filmu v cyklu Svět v přerodu, úspěšný byl také školský rozhlas, který krom domácích hostů přivedl k mikrofonu i tvůrkyni sovětského dětského divadla Natalii Sacovou.

Shrнул to v jubilejním článku dr. Josef Kolář:

Přes tuhou buržoasní cenzuru dovedli pokrokoví pracovníci čas od času získávat k mikrofonu Radiojournalu takové kulturní představitele jako byl Zdeněk Nejedlý, Bedřich Václavek, Vladislav Vančura, F. X. Šalda, Ervin Schulhoff, Karel Ančerl, v Brně pak Jiří Mahen, V. Helfert, V. Nezval, J. V. Pleva, J. Píšek, J. Honzl, E. F. Burian.

(40 let Československého rozhlasu.
in: Rozhlasová práce 1963, č. 5)

K téže otázce se ve vzpomínce vyjádřil Jan We-nig: *Nutno však uvážit – a to bych rád řekl in margine celého tohoto vzpomínání na údobí předprotektorátní – že rozhlas byl doménou agrární strany, která tu vykonávala vliv nejen svým zemědělským rozhlasem, daleko více časově angažovaným nežli odborné rozhlasové dělnický a pro průmysl, obchod a živnost, ale vnášela svůj politický názor i do výběru témat a autorů v celkovém úhrnu rozhlasového vysílání. Bylo proto vždy činem více či méně šikovného manévrování, dostat do rozhlasu přednášející či autory, jejichž sympatie k socialismu byly výraznější. Ale i tak Matoušek ve svých pásmech dovedl uvádět osobnosti pokrokového smýšlení. Dařilo se mu to díky obratné diplomacii a kromě toho šlo pravidelně o osobnosti, které byly nesporně svými vědeckými a uměleckými hodnotami.*

(Rozhlasová léta a lidé. in: Kapitoly z dějin ČsRo, 1964)

Kritici z časopisu ÚTOK polemizují s vyhlášenou apolitičností rozhlasu námitkami, že neplní svůj společenský úkol, že neučí posluchače myslet, že nepropaguje demokracii.

Autoři vidí hlavní překážku v agrární straně, které se podařilo uchvátit moc v rozhlasu. Agrární strana „dala vyrůst v domě na Fochově třídě tolika fašistickým kvít-